

Konferencia-összefoglaló

ANGOL NYELVŰ KONFERENCIA AZ ARANYBULLA KIADÁSÁNAK 800. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

II. András Aranybullájának 1222. évi kibocsátása alkalmából neves hazai és külföldi jogtörténészek gyűltek össze Budapesten, két emlékkonferencia keretében. Az első, magyar nyelvű konferenciáról a *Fontes Iuris* előző lapszámában olvashattunk beszámolót. A magyar nyelvű konferencia célja az Aranybulla jogtörténeti jelentőségének, hatásának vizsgálata volt. Az angol nyelvű rendezvény a 800 éves Aranybulla európai kontextusát elemezte, melynek szintén Magyar Tudományos Akadémia székháza adott helyet 2022. március 31-én. A Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet szervezésében lezajlott nemzetközi konferencián neves kutatókat láttunk vendégül Budapesten, így az Aranybullával többé-kevésbé egykorú és hasonló tartalmú dokumentumok bemutatásával az évfordulós megemlékezés kiteljesedhetett.

A konferenciát Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet vezetője, **Szilágyi János Ede** egyetemi tanár köszöntő beszédével nyitotta meg, bemutatva az Intézetet, illetve annak tevékenységét, amely alapításától kezdődően fontos hangsúlyt fektetett az összehasonlító jogtörténet művelésére is. Az ünnepi alkalom kapcsán megjegyezte, hogy az évfordulók kiváló alkalmat nyújtanak a jogfejlődésünk értékeinek azonosítására. Az Aranybulla kétségtelen, hogy ilyen értéket hordoz, ugyanis a történelem során élő jogi szöveggént hivatkoztak rá, a felmerülő komplex helyzetekre benne keresték a megoldást. A konferencia célja kapcsán, Szilágyi professzor kihangsúlyozta a magyar Aranybulla nemzetközi kontextusban történő értékelésének fontosságát, a hasonló jogi dokumentumokkal való összehasonlítását. A középkori Európában ezek a korai okiratok rögzítették a szuverén hatalommal való kapcsolatokat, a jogállamiság alapköveit ezekkel fektették le. A magyar Aranybulla és a középkori Európát átszövő politikai eszmék lehetséges kölcsönhatásainak megismerése közös történelmünk megértését is lehetővé teszi. A bevezető végén Szilágyi professzor kifejezte azon szándékát, hogy a rendezvénnyel egy új nemzetközi együttműködési platform működése vegye kezdetét a jogtörténet kutatása terén.

A konferencia moderátora, Veress Emőd egyetemi tanár, a köszöntő után átadta a szót az első előadónak. **Sir John Baker Hamilton**, a Cambridge-i Egyetem (Egyesült Királyság) emeritus „Downing” jogászprofesszora tartotta az első előadást, „Magna Carta 1215, előtte és utána” címmel. Az előadás a világszerte ismert 1215. évi dokumentum bemutatásával kezdődött, amit az előadó mint „békeszerződést” mutatott be, amely Földnélküli János angol király és háborúzó bárói között jött létre. A Magna Carta írásban rögzítette a szokásokat és szabadságjogokat, amelyeket a királyoktól elvárták, hogy tiszteletben tartsák. Bár nagyrészt I. Henrik 1100-ban kiadott koro-

názási okirata ihlette, elővigyázatosságból a szabadságjogokat nagy részletességgel határozta meg. Történelmi tény, hogy „békeszerződésként” kudarcot vallott, és János (pápai jóváhagyással) azonnal megtagadta azt. János azonban 1216-ban meghalt, és fia, III. Henrik gyermekkorában időtállóbb, tartósabb dokumentum készült el. Az 1225-ös végleges változatot tekintették az első angol törvénykönyvnek, amely egy nagygyűlésen született. Ezt a gyűlést néhány évvel később parlamentnek nevezték el. Az okiratot legalább harmincszor erősítették meg, királyról királyra, megállapítva, hogy Anglia korlátozott monarchia, amelyben a királyok a törvények szerint, azokat tiszteletben tartva uralkodnak. Az előadó kiemelte a Magna Carta azon rendelkezését, amelyet az évszázadok során a legfontosabbnak tartottak: „*No free person shall be taken or imprisoned or disseised or outlawed or exiled or in any way ruined, nor shall we go against him or put upon him, except by the lawful judgment of his peers or by the law of the land; to no one shall we sell, to no one deny or delay, right or justice*” (fordításban: Egyetlen szabad embert sem lehet elfogni, bebörtölnöztetni, javait elkobozni, kitagadni, törvényen kívül helyezni, száműzni, vagy bármilyen módon tönkretenni, sem ellene menni, sem ráerőltetni, kivéve, ha az ország törvényes ítélete vagy az ország törvénye alapján történik; senkinek sem idegenítjük el, senkinek sem tagadjuk meg vagy késleltetjük a jogát vagy az igazságot). A Magna Carta továbbélése azt eredményezte, hogy már 1604-ben azt lehetett állítani, hogy a közel 400 éves dokumentum garantálja „mindazt, amivel bárki rendelkezik ezen a világon, vagy ami testének vagy birtokának szabadságát, vagy a törvény előnyeit, amelyeket örökölhet, vagy szülőföldjét, amelyben született, vagy jó hírnevének vagy javainak megőrzését, vagy életét, vérért és utókorát érinti”. Mire I. Károly angol király a *Petition of Right*-ban megerősítette, a Magna Carta már a *törvények törvényeként* volt számontartva, aranybetűs íráshoz méltó okiratként becsülték. Bár 1215-ben senki sem képzelte, hogy valaha ennyire erős dokumentumot fog képezni, mitikus ereje ekkorra kitörölhetetlenné tette. Erejét olyannyira megőrizte, hogy amikor 800 évvel később egy másolatát Pekingbe küldték kiállításra, a kínai hatóságok nem hagyták a közönségnek, hogy megnézze. Nem azért, mert bárki elolvasta volna, hanem azért, mert a törvény szerinti szabadságot szimbolizálja, tehát olyasmit, amit egy tekintélyelvű rendszer nem tűrhet el, zárta előadását Baker professzor.

A következő előadást a spanyolországi Valenciai Egyetem professzora, **Aniceto Masferrer** tartotta a következő címmel „A királyi hatalom korlátozásának spanyol eredete a középkori nyugati világban: A Leóni Dekrétum (1188)”. A spanyolországi professzor már a beszéde elején kiemelte, hogy a Leóni Dekrétum, a Magna Carta, az Aranybulla és a hasonló dokumentumok megjelenése ebben az időszakban a királyi hatalom kialakulásához volt köthető. E hatalom megjelenése szinte egy időben megkövetelte a korlátozást is. A középkornak ebben az időszakában az Ibériai-félszigeten több királyság is

fennállt, folytatta előadását Masferrer professzor, melyeknek többsége „parlamentet” tartott fenn. Ezek a berendezkedések a király elé helyezték a törvényt, tehát elvárás volt, hogy megkoronázása előtt a jövődöbéli király fogadalmat tegyen a törvények tiszteletben tartásáról. Ezt a folyamatot rögzíti elsőként a Dekrétum. Fontossága abban rejlik, hogy ezáltal próbálta a király megszilárdítani saját pozícióját. Ezt, viszont, a király intézményes támogatás megszerzésével tervezte elérni, és nem a királyi hatalom gyengítésével. A Dekrétum tartalmazza, hogy milyen módon erősíti meg a királyi hatalmat egy szélesebb körű képviselőlet biztosító testület. A Dekrétum célja az volt, hogy az uralkodó az igazságosság megőrzésére és a béke biztosítására törekedjen a királyságon belül, a jogállamiságra és a törvényesség elveire támaszkodva. Egyben megerősítette a képviselők jelenlétén keresztül a lakosság részvételét az olyan tárgyalásokon, amelyek őket is érintették. Masferrer professzor az előadásának utolsó részében kitért a León Dekrétum és a Magna Carta közötti hasonlóságokra, főképp azokra, amelyek az igazságos ítékezésre vonatkoznak. Az UNESCO 2013-ban elismerte Leónt mint a parlamentarizmus bölcsőjét, és a Dekrétumot mint a legrégebb parlamenti dokumentumot Európában. Ennél is fontosabb, emelte ki Masferrer professzor, hogy a Dekrétumban foglaltak tükrözik: a király hogyan helyezte a törvény uralmát saját uralma fölé.

A következő előadást **Helle Vogt**, a Koppenhágai Egyetem (Dánia) tanára tartotta, a következő címmel „A királyi hatalmának meghatározása. Hatalmi harc és kompromisszum a 13. századi dán politikában”. 1282-ben a Dán Királyság megkapta első alkotmányos oklevelét. Ennek előzményei többértékűek: a komplex bel- és külpolitikai viszonyok, a szomszédos országok támadásai, a régi elit és az egyházi előjárók király elleni megmozdulásai, valamint a királyi családon belüli viszályok. Az oklevél meghatározta az uralkodó hatalmának határait, és kormányzati szerepet szánt a királyság „legjobb embereinek”, azaz az elit legkiemelkedőbb – világi és egyházi – tagjainak. Az okirat a király és a mágnások közötti hosszú politikai konfliktusok csúcspontján jött létre, és a király törvényhozási, bíraskodási, valamint adó- és illetékkezesi jogáról szólt. A chartában a király megígérte, hogy a parlamenttel együtt fog uralkodni, és hogy az új törvényhozáshoz, adók és illetékek kivetéséhez az ő beleegyezésük is szükséges lesz. Biztosították az egyház szabadságát, és számos jogi garanciát adtak, például az önkényes bebörtönzések és ítéletek ellen. Az oklevél kiállítását követő hónapokban V. Eriket meggyilkolták, viszont az oklevél hatályban maradt, és fontos eszközzé vált a királyi hatalom korlátozásának. Vogt professzor előadásában kiemelte az okirat fontosságát a királyság államválasztásában.

A Dániáról szóló előadást követte **Bernd Kannowski**, a németországi Bayreuth Egyetem professzorának megszólalása, melynek címe „Az 1356-os német aranybulla”. Az előadás az első német alaptörvényként számotartott okirat létrejöttének bemutatásával kezdődött, illetve ennek a hasonló dokumentumoktól való elkülönítésével foglalkozott. A német aranybulla nem egy pergamenszerű oklevél volt, és – bár függő aranypecséttel (aranybullával) volt ellátva –, a hivatalos megnevezése sem volt *aranybulla*. Elkészültek, IV. Károly német király birodalmi törvénykönyvnek nevezte. Az Aranybulla megnevezés a későbbi időkben ragadt rá. A német

Aranybulla alaptörvény (*leges fundamentales*) jelleget öltött, melyet Kannowski professzor be is mutatott a hallgatóságnak. Az egyik legfontosabb kérdés, ami a törvénykönyv középpontjában áll, a királyválasztásra vonatkozó szabályok lefektetése, amely hiánya korábban gyakran trónháborút eredményezett. Az Aranybulla letette a királyi uralom alapjait, azáltal, hogy a kiváltságos választói csoportot meghatározta. A részletes szabályok – többek között – a szavazatok leadásának sorrendjét, az ülésrendet, a különböző privilégiumokat is tartalmazták, viszont az elektorok közötti egyenlőséget a ceremonialis rangsorban lényeges részletként rögzítették. A szabályok megállapítása sikeresnek bizonyult, ugyanis ezek a *Régi Birodalom* bukásáig fennmaradtak, és betartották őket. E szabályoknak köszönhetően nem fordulhatott elő, hogy több királyt válasszanak meg egyszerre, az ebből eredő trónviszályokat pedig sikerült többnyire kiküszöbölni. A törvénykönyv szilárdan strukturált rend megteremtésére törekedett, amely részben a szokásjogra támaszkodott, és a birodalom egységének és békeességének megőrzését tűzte ki célul. A német Aranybulla megerősítette a király és a nemesség állását a városállamok konföderációjával szemben. A német Aranybulla nem tesz említést a pápáról, még a törvényhozás joga kapcsán sem, ami IV. Károly egyértelmű előnszerzését szimbolizálja a pápai hatalommal szemben. Ez azt is jelentette, hogy a pápának nem lehetett beleszólása a királyválasztásba. Kannowski professzor elmondása szerint, az Aranybullában lefektetett szabályok kiterjedtek a király gyermekeinek neveltetésére is, többek között a nyelvismeret terén. Ez bizonyítja, hogy a középkori dokumentum a királyi családban nevelkedő utódokat egy multikulturális, multietnikus birodalom vezetésére szándékozott felkészíteni. A IV. Károly idején összeállított törvénykönyvből hét eredeti példány maradt meg, melyek napjainkig és az UNESCO Világörökségének részét képezik.

Az előadások sora „A francia királyi hatalom paradox kezei” című előadással folytatódott, amelyet **Christophe Chabrot**, a Lumière Egyetem Lyon 2 (Franciaország) egyetemi docense tartott. A konferencia szervezői kérésének eleget téve, az előadó mellőzte a lyoni aranybulla mély vizsgálatát (ennek rövidlítését csak éppen megemlítette), ehelyett inkább a francia monarchia korlátaira koncentrálni tartotta meg előadását. A francia állam berendezkedése a centralizált államok számára jelentett mintát. Az angol Magna Cartához vagy a magyar Aranybullához hasonló kiváltságlevél nem gyakorolt hatást a monarchiára, ugyanis a koronának soha nem volt elég erős riválisa az országon belül, hogy az előbbiekhöz hasonló kiváltságlevelet kényszeríthessenek ki. Éppen ellenkezőleg, az előadó röviden bemutatta, hogy a francia király győzedelmeskedett mindazok felett, akik korlátozni akarták erejét, legyen szó az angol királyról, a német császárról, a burgundiai hercegről, különböző helyi urakról, katonai vezetőkről, vagy éppen Párizs polgármesteréről. Az ilyen módon megerősödött abszolút monarchia, viszont, paradox módon, meg kellett, hogy védje magát saját királyaitól, esetenként ezek hibáitól vagy gyengeségeitől. Az Anglia elleni százéves háború szülte az alkalmat, hogy először szentesítsék Franciaország jogászai a száli törvényt, a frank szokásjogot, amelyet az első király, I. Klodvig vetett papírra 500 körül. Ezek közül az előadó kiemelte az automatikus öröklés (*Le roi est mort, vive le roi*) és a férfi elsőszülöttség

szerinti öröklés szabályát, amelyet az egész kontinentális Európában alkalmaztak, és amely megakadályozta, hogy a király megválassza utódját. Ezt követően más endogén szabályokat is bevezettek, hogy a korona hatalmát megerősítsék a királyra való ráhatással. Ezek a szabályok, amelyek a francia nyelvet hivatalos nyelvként határozták meg (1539), vagy amelyek például megtiltották a királyi birtokok szétesztését, a királyság alaptörvényeivé váltak, amelyeket az uralkodóknak tiszteletben kellett tartaniuk. Az idők során ilyen módon lefektetett szabályok mai napig a francia közjog részét képezik, zárta előadását Chabrot Christophe.

A következő előadást **Kober Jan**, a Cseh Tudományos Akadémia kutatója tartotta „A szicíliai Aranybulla: Tényszerűség, emlékezet és értelmezés” címmel. Annak ellenére, hogy fontossága az állam jogéletének alakulásában nem hasonlítható a magyar Aranybullához, emlékezete erős, és sok kutatót foglalkoztat, kezdte előadását Kober. Olyannyira erős az emlékezete, hogy Csehországban az 1994-ben kiadott húszkoronás bankjegyen is szerepeltették, viszont csak magát az aranybullát, és nem a teljes dokumentumot. Az előadás folytatásában az írás tartalmáról szerezhetett tudomást a hallgatóság. Az 1212-ben kiadott szicíliai Aranybulla lényegében egy egyezményt tartalmaz hűbérúr és vazallusa között, az előbbi II. Frigyes német-római császár, az utóbbi pedig I. Ottokár, Bohémia királya. Frigyes a kiváltságlevélben privilégiumokat biztosított Ottokárnak és leszármazottainak, a cseh nemesek akaratának tiszteletben tartását, illetve egyéb privilégiumokat garantált a magas rangú cseh egyházi embereknek is. Kötelességeket is tartalmazott az Aranybulla, például 300 lovag küldését a római császár számára, római utazásai alkalmából. A történelem során nagyon ritkán került elő az Aranybulla mint jogilag releváns dokumentum. Ennek fontossá válása a nemzetek ébredésével együtt kezdődött, így inkább a XIX. és XX. században került elő, mint a cseh nemzet ősiességét szimbolizáló okirat, zárta előadását Kober.

Csehország után a szerb királyság középkori alkotmányozási kísérleteiről érkezett **Šarkić Srđan**, az Újvidéki

Egyetem (Szerbia) egyetemi tanára, a következő címmel: „Alkotmányos normák a szerb középkori jogban”. A középkori Szerb Királyságnak nincs a Magna Cartához vagy a magyar Aranybullához hasonló alkotmányjogi fontosságú okirata. Ugyanakkor viszont hasonló fontossággal bírnak Dušan Stefan kodifikációs erőfeszítései, amelyek 1346-ban kezdődtek, és amelyek – az előadó véleménye szerint – napjainkban az alkotmányban lennének helyüket. A középkori Szerbiába ezek az ötletek a bizánci jogból szivárogtak át. Az előadásban Šarkić professzor kitért azokra a részletekre a Dušan *Codex Tripartitus* név alatt ismertté vált okiratából, amelyek napjaink alkotmányjogi elképzeléseinek is megfelelnek. Az első ilyen előírás, amiről az előadó szólt, a *B Fejezetben* található, amelyben a császár uralkodási szokásait rögzítették, annak igazságosságra és jótékonyásra való törekvését, vallásos elhivatottságát hangsúlyozták. Šarkić professzor előadása végén kiemelte a jogszabályok közötti konfliktusokra nyújtott megoldásokat, amelyek a *Codex* 105., 171. és 172. számú cikkeiben találhatók. Az itt lefektetett szabályok gyakorlatilag az uralkodó fölé helyezik a törvényt. Bár e cikkek rendelkezései az igazságszolgáltatásra vonatkoznak, alkotmányjogi szempontból nagy jelentőséggel bírnak, zárta előadását Šarkić professzor.

A konferencia zárásaként a magyar Aranybulláról beszéltek **Homoki Nagy Mária** és **Balogh Elemér** egyetemi tanárok.

A konferencia végén Veress Emőd megköszönte az előadóknak a színvonalas szakmai tanácskozást, a résztvevőknek pedig az érdeklődést. A konferencián elhangzott valamennyi téma kapcsán a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet gondozásában angol nyelvű tanulmánykötet jelenik meg, melyben az Aranybulla és a vele egykorú európai oklevelekről szóló tanulmányok lesznek olvashatók. Az érdeklődők a teljes konferenciát a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet YouTube-csatornáján nézhetik meg.

Az összefoglalót készítette: Kovács Bálint

